HERINNERINGEN AAN HET OERWOUD.

Uit mijn dagboek van 1923 en 1924.

I

DOOR

L. JUNKER

In den beginne van het jaar 1923 brachten de dagbladen weer eens berichten omtrent hongersnood, welke in het boschland van Suriname zou heerschen. Tegelijkertijd kwamen van eenige hoofden van boschnegers bij het bestuur der Kolonie verzoeken in om verstrekking van levensmiddelen.

De toenmalige gouverneur van Suriname gevoelde niets voor dergelijke steunverleening aan de bewoners van eene vruchtbare landstreek, die bij minder zorgeloosheid best in hun eigen voeding konden voorzien en die buitendien in gebreke gebleven waren de schuld af te lossen die door de hulpverleening in 1918 ontstaan was. Toen had het gouvernement voor / 25.000.— aan rijst aan de boschnegers verstrekt. Eenige jaren later werd aan mij de inning van dit bedrag opgedragen, waarvan in het begin van 1923 hoogstens een derde afbetaald was. Dikwijls moest ik hout, dat in vloten langs de Surinamerivier wordt afgevoerd, in beslag nemen, hetgeen er niet weinig toe bijdroeg den haat te vergrooten dien de boschnegers mij sedert de doorvoering van een belasting op hout toedroegen. Alle maatregelen, door het bestuur getroffen, waren in het oog der boschnegers persoonlijke daden van Massa Joenkoessoe, zooals ik bij de bewoners van het oerwoud genoemd werd. Voor degenen die met de toestanden in het boschland van Suriname eenigszins bekend en in de gelegenheid geweest zijn, met de opvattingen der boschnegers kennis te maken, dus hun mentaliteit kunnen beoordeelen, zal het geen verwondering baren te vernemen dat men herhaaldelijk getracht heeft mij naar betere gewesten te doen verhuizen. Eerst nadat zich de overtuiging baan gebroken had dat hun goden mij beschermden, heeft men er van afgezien mij onschadelijk te maken. In de ongeschreven dansliederen der Saramaccanen werd in 1925 het lied opgenomen: „Junker komt in het gebied der Saramaccanen, doch de goden

willen hem niet dooden, want zij houden veel van hem". Sedert de vrouwen dit lied bij haar dansen overgenomen hebben ben ik in het gebied der boschnegers zoo veilig als in Abrahams schoot geweest. Van de vroegere pogingen om met mij af te rekenen wordt hierna het een en ander in dit verhaal opgenomen.

Gedurende de laatste helft der maand Februari 1923 hield ik mij in de omstreken van Bergendaal op. Terzelfder tijd vertoefde aldaar een zendeling der Moravische Broedergemeente, ter bediening van de kleine gemeente aan den rand van het oerwoud. Wij bewoonden dezelfde kamer in het oude zendingsgebouw. Op een namiddag keerde ik uit het bosch terug en legde mij, zooals gewoonte is, om den rug wat uit te strekken, in de hangmat. Ik draaide mij onmiddellijk op zij, om mijn zakboekje te grijpen, dat ik op een stoel neergelegd had. Dit beteekende voor mij een zeer gelukkig toeval. Terwijl ik mij omdraaide brak het touw aan het hoofdeinde der hangmat door en kwam ik met een smak met mijn linker heup op den harden vloer terecht. Ik kon niet meer opstaan en den volgenden ochtend moesten mij de arbeiders naar de boot dragen, teneinde mij naar mijn hoofdkamp aan de Jodensavanna te vervoeren. Het onderzoek leverde het bewijs dat men getracht had Joenkoessoe uit den weg te ruimen. Gedurende de afwezigheid van den zendeling had men kans gezien het hangmattouw met een de vezels verteerend sap in te smeren. Ware ik op den rug gevallen dan zoude de toelig wellicht met succes bekroond zijn geworden.

De aanleiding tot dezen aanslag was een maatregel van overheidswege, waartoe, naar men geheel ten onrechte meende, door mij geadviseerd zou zijn. Boschnegers en Indianen waren onderworpen verklaard aan de verordening op het bezitten van vuurwapenen, wat door de eerstgenoemden beschouwd werd als een inbreuk op de bepalingen der oude met hen gesloten tractaten.

Na eenige dagen op een rustbed gelegen te hebben verminderden de pijnen en kon ik weder loopen. Toen kwam de opdracht met spoed naar Paramaribo te komen; de gouverneur wilde mij naar het gebied der boschnegers zenden, ten einde een onderzoek naar den aldaar heerschenden slechten economischen toestand in te stellen. Tegelijkertijd zou ik aan den Pikienrio met het opperhoofd Jankosoe de maatregelen bespreken, welke in dezen toestand verbetering zouden kunnen brengen.

Te Paramaribo aangekomen moest ik er den gouverneur opmerkzaam op maken dat voor mij een terugkeeren naar het boschnegergebied levensgevaar zou kunnen opleveren, zoolang

aldaar de beroering voortduurde, in het leven geroepen door den hooger bedoelden maatregel, welke daarop gelukkig ingetrokken werd.

Gedurende de nacht van den negenden op den tienden Maart werd de reis van uit kamp I begonnen. Van dit nabij de Joden-savanna gelegen kamp zou met de roeiboot tot aan den voet der Aloesoebanjavallen gevaren worden. Van daaruit zouden mij Aucaners tot Ganzee geleiden, in welk christenendorp ik boschnegers wilde aanhuren om mij tot Botopassi, het laatste, zes dagen stroomopwaarts gelegen, zendingsstation te brengen. Boschnegers uit de omstreken aldaar zouden zorg dragen dat ik de reis naar den Pikienrio zou kunnen voortzetten. De uit te voeren opdracht luidde: Nagaan in hoeverre de geruchten, volgens welke in het gebied der boschnegers groot gebrek aan voedsel zou heerschen, op waarheid berustten. Verder moesten met Jankosoe, het groot-opperhoofd der Saramaccanen, de maatregelen besproken worden welke in de toekomst het ontstaan van dergelijke situaties zouden kunnen voorkomen. Ten slotte zou de aankap eener waardevolle houtsoort, het Basralokus, in goede banen geleid moeten worden.

In den namiddag van den tienden Maart kwam ik op de rivier de politieboot van Bergendaal tegen. De roeiers vervoerden een gewonden politie-agent en een gevangen boschneger. Deze laatste had zich verzet tegen het in beslag nemen van zijn geweer door de politie en den agent met een kapmes gewond. De commandant van het politiestation te Bergendaal deelde mij bij aankomst mede dat hij het voornemen opgevat had den post te verlaten, daar de boschnegers bedreigd hadden dezen aan te vallen. Ik kon den opgewonden politieman kalmeeren, door de mededeeling, dat de aanstoot gevende maatregel ingetrokken was; zelfs had ik in beslag genomen geweren bij mij, welke ik aan de hoofden der boschnegers terug moest geven.

Bij de Aucaners werd ik drie dagen opgehouden; de hoofden waren wantrouwend en weigerden een geleide over de vallen naar Ganzee voor mij aan te wijzen. Eerst toen ik aanstalten maakte door het bosch naar Kabelstation te trekken, om per telefoon met de autoriteiten te Paramaribo in contact te komen, werd me een geleide naar Ganzee gegeven. Daar vertrouwde men echter het zaakje evenmin. Vier dagen duurden de beraadslagingen alvorens ik de reis kon voortzetten.

Nabij Ganzee bevond zich destijds het hoofdmagazijn der Balata Compagnie Suriname voor den campagnesector Boven-

Suriname. De aldaar vertoevende opzichter was den dag voor mijn aankomst te Ganzee van een inspectie aan de bovenrivier teruggekeerd. Hij vertelde mij dat men in het dorp Baaikoetoe, dat even stroomopwaarts van de groote vallen is gelegen, voorbereidingen had getroffen om mijn reis aldaar te doen eindigen. De bewoners van dit dorp behooren tot den stam der Nassynegers, die eenen fetisch bezitten, Ania genoemd, welke voornamelijk de bescherming der onafhankelijkheid tot taak heeft en dus rechtstreeks tegen ieder ingrijpen der blanken waakt. Nu hadden de priesters van Ania de macht van dezen fetisch op een voorwerp overgebracht en dit in een kleinen waterval, den Wanini, doen zinken. Wanneer ik den val zou overtrekken zou de fetisch mijn boot tot zinken brengen en mij verpletteren. Ik verzocht den opzichter met niemand over de zaak te spreken. Wanneer mijn geleiders de lucht er van zouden hebben gekregen, zouden zij allicht geweigerd hebben verder te varen, want zoo vast zit het christendom er bij de Ganzeeërs niet in, dat zij de gebruiken van den stam openlijk zouden verwaarloozen. Bij latere gelegenheden heb ik herhaaldelijk ondervonden en ook meermalen gerapporteerd, dat juist van de Christenen het felste verzet uitgaat.

Tot stuurman van mijn boot werd ten slotte Christiaan, de oudste zoon van den kapitein, aangewezen. Bij zijn stamgenooten stond hij bekend onder den naam van Wéwé.

Het had in langen tijd niet geregend; de rivier vertoonde meer rotsen en zandbanken dan water. Gedurende den eersten dag is het dan ook een voortdurend getob met nijldige stroomversnellingen in nauwe kanalen geweest. Slechts zelden konden de peddels gebruikt worden; de koelastokken deden dien dag het werk. De mannen voorop in de boot werken met vijf à zes meter lange stokken, terwijl de stuurman met den hoogstens twee meters langen koela de boot van de rotsen af en naar voren duwt. Tegen drie uur in den namiddag veranderde het weer vrij plotseling; het begon te regenen. Een mooi vooruitzicht. Wijd en zijd was geen onderdak te vinden; in de rivierbosschen worden geen palmen aangetroffen welke bedekkingsmateriaal voor een kamp leveren en zoo bleef niets anders over dan te trachten kamp 10 van het Boschwezen te bereiken. Dit kamp lag recht tegenover de monding der Marowijnekreek, beter bekend onder den naam van Grankreek. Vijf à zes dagen varens stroomopwaarts in deze kreek ligt Granplacer, de goudmijn der Maatschappij Suriname, een van de laatste mislukkingen van het machinale goudbedrijf in de kolonie. Drie jaren te voren had ik kamp 10

ingericht en van daaruit getracht een tracé rondom de groote vallen te laten kappen. Vanuit de monding der kreek liep een tracé naar den spoorweg en raakte dezen op kilometer 170. Dam, het eindstation van den spoorweg, ligt slechts drie kilometers zuidelijker. Kamp 10 was dus per telefoon met Paramaribo in contact.

Om vijf uur bereikten wij kamp 10 en nu bleek dat slechts één van de hutten in eenigszins goeden staat verkeerde, de overige hutten waren reeds ingestort. Er kon slechts één hangmat gebonden worden en het bleef maar altijd regenen. Ik had slechts twee stadsarbeiders meegenomen, mijn kok Bottse en Hokahing. De laatste besloot onder het dekkleed van de boot te kruipen, terwijl mijn trouwe kok met de boschnegers bij het vuurtje zou zitten dat onder het afdak, waaronder ik in de hangmat zou komen te liggen, ontstoken werd. Zoo gebeurde het. Na middernacht hield de regen op en konden de menschen nog voor een paar uurtjes in de hangmat kruipen.

Den volgenden dag ontsnapten wij in den ochtend aan een groot gevaar. Wij werkten ons tegen een lastig terras in de Mingotirivallen op, toen de koela van den vorsten man in een rotsspleet bleef vastzitten. Het moet een geluk genoemd worden dat ik en mijn arbeiders op dit oogenblik hulp verleenden, door den corjaal met de peddels tegen den krachtigen stroom te helpen opwerken. Hierdoor waren wij in staat de met razende snelheid achteruit drijvende boot rechtop in den stroom te houden; had de stroom slechts even vat op een van de zijden verkregen, dan zou deze onherroepelijk gekenterd en op de rotsen aan stukken geslagen zijn. De waterstand werd zienderoog hooger en ik was blijde toen wij den derden dag, met de hulp van een drietal extra aangehuurde negers van het dorp Adawaai, de groote vallen te boven waren.

In den ochtend van den vierden dag naderden wij Baaikoetoe, de plaats waar de tocht naar de meening der boschnegers zijn einde zoude vinden. Dichtbij gekomen liet ik, tot verwondering van de mij begeleidende negers, plotseling stoppen. Ik keek naar het groote kanaal waaraan de landingsplaats van het dorp Baaikoetoe ligt en zag dat deze met menschen als bezaaid was. Het geheele dorp en talrijke nieuwsgierigen, die van andere dorpen waren toegesnel, wilden getuige zijn van het verongelukken der boot. Ik gaf een korte order om den steven te wenden en op de landing van Baaikoetoe aan te houden. Eenige minuten later kwam ik daar aan. Van de boot uit sprak ik het volk aan:

„Dus gij allen zijt hier gekomen om mij op de Wanini te zien verdrinken; dat gebeurt niet. Ania uw god heeft mij persoonlijk gewaarschuwd en mij medegedeeld dat hij niet van voornemen is uw toelag tot uitvoering te laten komen. Wanneer ik van den Pikienrio terugkeer zal ik hier aan den wal komen om Ania te bedanken.”

Zoo geschiedde het ook. Op de terugreis deed ik Baaikoetoe aan en, tot de grootste verbazing der negers, ging ik den tempel van den gado binnen en offerde aan de obia wat rum. Het doel heiligt de middelen. Sedert dien tijd zingen de vrouwen dat de goden mij beminnen en ik ben bij deze vermeende liefde goed gevaren; een Saramaccaan zou het niet licht in zijn hoofd krijgen mij met toovermiddelen te bestoken. Het daadwerkelijk verzet, door mij in 1931 ontmoet, dat door een onvoorzichtigen maatregel der overheid uitgelokt was, werd door Christenen gepleegd.

In de stroomversnellingen opwaarts van Baaikoetoe overviel ons weder een hevige regenbui, zoodat wij vroeg in den namiddag in het dorp Doeatta een onderkomen moesten zoeken. Intusschen was de waterstand in de rivier met eenige meters gerezen; bij hoogen waterstand zeer gevaarlijke vallen, even stroomopwaarts van het dorp, kon ik onmogelijk zonder extra hulp overtrekken. Ik huurde daarom vier negers, die mij den volgenden ochtend naar den voet van de vallen vergezelden. Hier werd krijgsraad gehouden en besloten den zuidelijksten van de twee groote vallen over te gaan. Nog geen vijf maanden geleden was ik bij lagen waterstand over den noordelijken val getrokken, welke, door vier verdiepingen gevormd, een eenig mooi gezicht oplevert. Van de verschillende terrassen was thans niets meer te zien; zij waren onder een met ontzaglijk gebulder in ongekende vaart neerkomende watermassa bedolven, welke aan de hooge rotsen in de rivier aan stukken sloeg en met knallen als van kanonschoten in wild, meterhoog opbruisend schuim uiteenspatte. De zuidelijke val, de Misikaai, vertoonde nog eenige kanalen, in welke het water in onstuimige vaart neerstortte; door het warnet dezer kanalen moest de corjaal naar boven gebracht worden, hetgeen zonder de hulp van de plaatselijk goed bekende negers van Doeatta onmogelijk geweest zou zijn. Met de arbeiders klauterde ik aan den rand van den val naar boven, terwijl de boschnegers, van rots tot rots springende, of een voor een door de kanalen wadende, om een hooger gelegen rots te kunnen bereiken, van waaruit zij de boot konden grijpen en naar zich toe trekken, den corjaal naar boven brachten. Nu en dan verdwenen negers en boot geheel en al

uit het gezicht en het geraas van den val maakte het onmogelijk met het oor te beoordeelen waar deze zich bevonden; zodoende kwamen dikwijls bange oogenblikken opdagen, wanneer de mannen en de boot voor langen tijd verdwenen waren. Na anderhalf uur van harten strijd met het woedende element lag de boot eindelijk veilig in het stille water van een kleine bocht boven den val.

Daarmede waren echter de emoties van dien dag nog niet achter den rug; de grootste zou nog komen en, wanneer ik zeg dat het mij nog heden koud over den rug loopt, wanneer ik aan de benauwde oogenblikken denk, welke ik op den 24en Maart 1923 tegen half twaalf beleefde, dan is dit de volle waarheid. Doch laten wij voort gaan met ons verhaal. De boschnegers die ik tijdelijk gehuurd had gaven mij de verzekering dat de volgende val, de hoogste in de Surinamerivier, de Koesikamba, bij den hoogen waterstand geen gevaar opleverde, omdat door een zijkanaal om den val heen gevaren kon worden.

Teneinde de lezers in de gelegenheid te stellen zich een juist begrip van het gebied der vallen te vormen, volg hier een kleine beschrijving. De oppervlakte van Suriname is een van het Zuiden naar het Noorden hellend vlak. De waterafvoer heeft dus ook in deze richting plaats. De groote massa water, welke gedurende de regenseizoenen uit het gebergte wordt afgevoerd, stroomt in de geulen, welke het water in alouden tijd heeft uitgeschuurd, in de rivieren en kreken. In den eersten tijd werd het water, in zijn loop naar zee, door aanzienlijke hoogten gestuit, welke ten slotte op verscheidene plaatsen voor den ontzaglijken druk weken. Deze doorbraken, op verschillende plaatsen van de dikwijls eenige kilometers lange rotsdammen, hebben gedurende den loop der tijden ieder voor zich een rivier gevormd. Het gevolg hiervan is het ontstaan van talrijke eilanden geweest, welke in den eenige kilometers breeden stroom liggen, van welke de oevers der beide uiterste afwateringen resp. den linker en den rechter oever vormen. Stroomafwaarts van de vallen komen al deze kanalen, prattis genoemd, weer bij elkaar en men bevindt zich weder in de onverdeelde rivier. Naar gelang van den waterstand volgt men bij het overtrekken van de doorbraken op verschillende reizen bijna altijd verschillende routes, in het warnet der talrijke kanalen en tusschenkanalen, welke zich aldaar gevormd hebben. Ieder dezer prattis heeft zijne vallen en stroomversnellingen en alleen de ter plaatse goed bekend zijnde boschnegers zijn betrouwbare gidsen op de reizen in het vallengebied der bovenrivieren.

Reeds op grooten afstand hoorden wij den Koesikamba zijn wild lied zingen. Het getier en geraas werd geaccompagneerd door zware, doffe slagen welke als kanonschoten klonken, terwijl het snel stroomende water groote hoeveelheden schuim aanvoerde. Een bocht aan den rechteroever omvarende kwamen wij onverwacht voor den bijna acht meters hoogen val, welks linker flank door een heuvel aan den vasten wal gevormd wordt. Wij voeren het groote kanaal aan den rechter oever in; met moeite konden de aanwijzingen van den stuurman, die hard schreeuwde, begrepen worden. Nadat wij eenige stroomversnellingen overgetrokken waren werd de corjaal door Wéwé een pratti aan de rechter zijde binnengestuurd. Hierdoor kwamen wij op den linker-vleugel van den hoofdval terecht. Voor ons voer een kleine door twee boschnegers bemande boot, welke langs het eiland aan de linker hand goed vorderde. Onze stuurman volgde den kleinen corjaal, doch op een gegeven oogenblik liepen wij op een groote, platte rots vast; onze corjaal was niet alleen veel grooter dan het boschnegervaarttuigje, maar ook zwaar geladen. Door wat rechts aan te houden dacht Wéwé om de hindernis heen te komen; de stroom wierp echter den corjaal dwars in de zuiging van den val. Zonder dat er een woord gesproken werd, greep ieder naar de peddels en de corjaal kwam Goddank recht in den stroom te liggen; wij met ons vijven waren echter niet in staat tegen de razende watermassa op te roeien. Met al de kracht van onze armen en schouders konden wij slechts het tempo verminderen met hetwelk de zuiging ons den dood tegemoet voerde. Ik keek naar den wal; langzaam zakten wij af en waren ten slotte hoogstens nog tien meters van den kant af, waarover de stroom, zich langs talrijke rotsen verdeelend, neerstortte. Met een snelle beweging greep ik naar mijn revolver en legde dien voor mij neer; Wéwé zou niet in de gelegenheid gesteld worden zich alleen te redden. Nog vijf meters van den rotskant af, daar springt Johannes, de voorste boschneger in de boot, op; de lange koelastok vliegt in het water, tegelijkertijd grijpt Hokahing den stok, een schok, de boot hangt boven den afgrond — en ligt daar stil. Johannes en Hokahing liggen als het ware op den stok, welks uiteinde houvast tegen een onzichtbaren steen heeft gevonden. De boot stampet en trilt onder den machtigen stroom. Wéwé voelt met zijn peddel een rots achter zich in het water. Dat is onze redding. Terwijl hij met zijn peddel de boot wat naar voren duwt, kan Johannes den koela verplaatsen. Boven den val en wel meer naar het midden van dezen, liggen een paar groote rotsen; zouden wij daarboven kunnen

komen, dan zou de koela gebruikt kunnen worden. Johannes kreeg een rots te pakken, wij verwijderden ons van den gapenden afgrond, eerst een meter, dan, toen Johannes wederom kans zag den koela te verplaatsen, eenige meters. Ook de stuurman kreeg nu en dan met zijn peddel een rots te pakken en, terwijl de arbeiders en ik met al onze krachten de peddels hanteerden, kropen wij tegen den stroom op. Wéwé was heel wat voorzichtiger geworden; zoolang de koela dienst kon doen voeren wij zeer, zeer langzaam rechtuit. Een even onder het water liggende steen bood eindelijk gelegenheid den sprong over de zuiging heen te wagen; een enkel woord, het abra (over), van Wéwé was voldoende om aan ieder de situatie duidelijk te maken — en dit enkele woord behelsde tevens den gedragsregel voor de komende sekonden. Met bovenmenschenlijke kracht stiet Johannes af, alle overigen zetten de kracht waarover zij beschikten in, om de voorwaartsche beweging der boot te versterken; de peddels bogen, doch braken gelukkig niet. De zuiging kreeg de boot te pakken, wij gingen achteruit weer op den afgrond af, de boomen van het eiland vlogen voorbij; daar schuurde de boot over iets hards en zat met een schok vast. Wij zaten weer op den platten steen dien Wéwé had willen omvaren. De twee iets stroomopwaarts in den kleinen corjaal wachtende boschnegers schreeuwden; van ons echter beschikte niemand over den noodigden adem om hun te antwoorden. Met behulp van in het water hangende takken hielden wij de boot vast. Toen wij weder op ons verhaal gekomen waren keek ik op mijn horloge, sedert wij voor het eerst met den steen, waarop wij thans veilig vastzaten, in aanraking waren gekomen, waren nog geen tien minuten verstreken, en toch had het mij toegeschenen dat wij uren boven den bulderenden afgrond gezweefd hadden. Des avonds, te Abenaston, het christenendorp, waar wij den Palmzondag wilden doorbrengen, vroeg Wéwé met welk doel ik mijn revolver voor den dag gehaald had. Het antwoord heeft hem niet plezierig gestemd. Ik zeide dat ik hem in het laatste oogenblik voor eeuwig en altijd in den Koesikamba als boozen geest zou gedeponneerd hebben.

Van uit Abenaston liet ik Jankosoe weten dat ik op den tweeden Paaschdag te Botopassi vroeg in den ochtend den corjaal zou verwachten, welke mij naar den Pikienrio moest brengen. Reeds om vijf uur in den ochtend van dien dag haalde de kapitein, dien de granman had gezonden om mij naar den Pikienrio te geleiden, mij uit mijn hangmat.

* * *

Gedurende de reis kon nagegaan worden dat de destijds in het gebied der boschnegers geheerscht hebbende toestanden veel slechter waren dan de voorstellingen welke men zich te Paramaribo daaromtrent gevormd had. In de dorpen aan de benedenrivier en in het middengedeelte van het gebied, ontbraken alle voorraden van voedsel en waren de kostgronden geheel uitgeplunderd. In het zuidelijkste gedeelte was de toestand wat beter; men teerde aldaar op kostgronden welke nog niet geheel afge oogst waren en buitendien had men aldaar heel wat rijst aangeplant, welke op sommige kostgronden reeds aanrijpte. Een gelukkig verschijnsel moest genoemd worden dat de palmen welke eetbare vruchten leveren buitengewoon rijk hadden gedragen. Vooral de awarra (*Astrocaryum*) gaf een ware uitkomst. In vele dorpen is deze palmvrucht gedurende maanden het eenigste beschikbare voedsel geweest, terwijl later ook de koemboe (*Oenocarpus*) rijp werd. Terwijl gene vrucht zeer veel vet bevat en zowel gewoon uit de hand als ook tot een brij gestampt genuttigd wordt, bereidt men uit deze een drank, welke veel van cacao weg heeft. Niettegenstaande dit eenvormige voedsel zagen de menschen, vooral de vrouwen, er gezond uit.

Als hoofdoorzaak van het gebrek aan voedsel werd o.a. opgegeven het slechte weer in de tweede helft van het jaar 1921; door de te vroeg ingevallen regens waren de in het bosch uitgekapt kostgronden niet afgebrand kunnen worden. En dan, de afwezigheid van een groot aantal mannen, wier taak het is het bosch te kappen voor den aanleg der gronden. Zooals nagegaan kon worden hielden zich in het begin van 1923 ruim 2000 boschnegers in Cayenne op, waar zij de vrachtvaart op de rivieren uitoefenden. Om het laatste te begrijpen moet men weten dat in de Fransche kolonie, in tegenstelling tot Suriname, het goudzoeken volkomen vrij is. Het particuliere initiatief is aldaar door geen knellende wettelijke bepalingen aan banden gelegd. De boschnegers van Suriname worden als goede en betrouwbare valwerkers zeer gewaardeerd en goed betaald. In al de groote rivieren van Cayenne worden zij aangetroffen, terwijl Suriname hun geen arbeidsveld biedt.

Reeds om zes uur des ochtends van den 2en April werd van Botopassi afgevaaren. Voor den afstand tot aan de monding van den Pikienrio heeft men in den regel twee dagen noodig; wij voeren dien dag, aan één stuk, twaalf uren door en tegen halfzeven des avonds begroette mij Jankosoe aan de landing van Granmankondre. Hij wees mij zijn huis tot woning aan en daar

strekte ik mij onmiddellijk in de hangmat uit; als men meer dan twaalf uren in een corjaal heeft gezeten, heeft de rug behoefte aan een gemakkelijker houding.

Later in den avond kwam het grootopperhoofd, die bij een van zijn vrouwen zijn intrek genomen had, mij gezelschap houden. In den loop van het gesprek zeide hij dat hij van „de weduwe van domini”, een te Paramaribo bekende winkelzaak, een brief ontvangen had. Omdat de granman wist dat ik zou komen, had hij den brief niet naar Botopassi gezonden. In den regel las de evangelist aldaar de brieven en werd de inhoud door de boodschappers van den granman aan dezen mondeling overgebracht. In den brief stond dat twee boschnegers van het dorp Toemaripa voor ongeveer vierhonderd guldens aan waren hadden ingeslagen en daarna stilletjes vertrokken waren, zonder te betalen. De granman ontstak in verontwaardiging en verzocht mij de zaak op de terugreis voor hem te regelen.

De weduwe van den koopman te Paramaribo was blijkbaar dezelfde meening toegedaan als de ambtenaren aldaar; d.w.z. men koesterde de overtuiging dat de granman bij den stam wat te vertellen heeft, dat in het algemeen de hoofden, die ter gouvernementssecretarie als zoodanig benoemd worden, in het boschland gezag uitoefenen. Hoe het daarmee gesteld is mocht ik den volgende dag ondervinden. De granman had een groot aantal hoofden ontboden om met hen omtrent de te treffen maatregelen te beraadslagen. In den ochtend verzocht mij het grootopperhoofd de hoofden onder handen te willen nemen; zooals hij zeide wilde geen enkele naar zijn orders luisteren en waren, met uitzondering van de hoofden welke tot den onderstam van den granman zelf behoorden, allen tegen hem gekant. De kroetoe, de vergadering, werd op de offerplaats met de aanroeping der voorouders ingeleid. Ik woonde de plechtigheid bij, in het bijzonder met het oogmerk het terrein te verkennen; uit de verzoeken, welke aan den heilige van den stam gericht worden, kon men reeds vooraf te weten komen wat op den kroetoe behandeld zou worden, en hoe in het algemeen de stemming was.

Dit nu is van het allergrootste belang. Men moet weten dat de boschnegers uitgeslapen diplomaten zijn, dat zij een ongekenen achterdocht tegen de blanken koesteren en in alle handelingen van het koloniale bestuur een aanranding van hun onafhankelijkheid zien. Een vergadering te leiden, in welke over door het bestuur gedane voorstellen moet worden beraadslaagd, of waarin bekend gemaakt wordt dat nieuwe maatregelen getroffen zullen

worden, welke ook voor de boschnegers van toepassing zullen zijn, is zoo eenvoudig niet. In de eerste plaats worden de besprekingen niet in het gewone, overal in de Kolonie gebruikelijke Negerengelsch gevoerd, doch in een van de boschnegertalen, bij de Aucaners in het Djoeka, dat het meest overeenkomt met de in de Kolonie gesproken wordende lingua franca, bij de Saramaccaners in het Saramaccaansch, dat meer een Portugeesch patois is. Buitendien is men als ambtenaar genoodzaakt zelfstandig beslissingen te nemen. Men loopt steeds gevaar te Paramaribo met het verwijt ontvangen te worden onoordeelkundig te zijn opgetreden, of met gebrek aan tact te hebben gehandeld. Omdat men ter gouvènementssecretarie soms aan de leugenachtige voorstellingen van het eene of andere hoofd, dat daar slechts verschijnt om wat geschenken buit te maken, te gemakkelijk geloof hechtte, was de positie van onderhandelaar bij de stammen geenszins benijdenswaardig.

Nadat de geesten der afgestorvenen behoorlijk op de hoogte waren gebracht van de omstandigheden, in het bijzonder aan hen medegedeeld was dat de blanken Massa Joenkoesoe naar den granman hadden gezonden, waarbij angstvallig vermeden werd het ware doel van mijn komst naar den Pikienrio te vermelden, stond men op; ieder nam zijn bankje onder den arm en weldra waren allen weder in de groote open hut gezeten, in welke de vergaderingen gehouden werden. Ik had te voren de toespraak opgesteld in welke de toestand aan scherpe kritiek onderworpen werd en in het bijzonder aan den granman werd opgedragen alles te doen wat er toe bijdragen kon om aan de ongewenschte situatie een einde te maken.

De toespraak, welke in haar geheel in het door mij uitgebrachte rapport opgenomen is, maakte een diepen indruk. In het bijzonder de verwijten ten aanzien van de plichtverzaking der hoofden, werden onder ernstig zwijgen aangehoord. Nadat ik geëindigd had, verliet ik de vergadering en stelde de overeenkomst met het grootopperhoofd op, welke een jaar later de grondslag werd van de G.R. No. 1101, strekkende om het beheer van het boschland door de hoofden opnieuw te regelen.

Negen jaren later heeft een ander bestuur der Kolonie deze regeling weder buiten werking gesteld; het contact met het boschland werd omdertwintig van de bezuiniging verbroken, met opoffering van zekere toch niet onbeteekenende gezagswaarden. Niettemin deed een reiziger die in 1932 Suriname bezocht, in het verhaal van zijn in de Kolonie opgedane indrukken, in de Tele-

graaf gepubliceerd, naar voren komen dat het toenmalige bestuur er in geslaagd was zijn invloed in het boschland te versterken. Hierop wordt later nog terug gekomen.

Ik ging er niet toe over door dagen in beslag nemende kroetoes ieder hoofd in de gelegenheid te stellen met zijn welsprekendheid te schitteren; nog denzelfden dag vertaalde ik de overeenkomst en liet deze bij wijze van onderteekening door Jankosoe van zijn ambtszegel voorzien. Mijn beide arbeiders fungeerden hierbij als getuigen.

Den volgenden dag bezocht ik de grootkapiteins Draaiwatra (den gastheer van wijlen Eilerts de Haan) en Gesine, in hun dorpen. Zij behoorden niet tot de clique van den granman; hun oordeel was voor mij van grooter waarde dan dat van Jankosoe en van zijn Camarilla. Zij deelden mij hetzelfde mede wat ik aan de rivier in alle dorpen telkens heb moeten aanhooren, n.m. dat de granman nooit de dorpen welke niet tot zijn clan behoorden bezocht en zich in het geheel niet om de overige leden van den stam bekommerde.

Intusschen rees de waterstand in de rivier op schrikbarende wijze. De afstand van den Pikienrio naar Botopassi werd dan ook in minder dan vier uren afgelegd. Even stroomafwaarts van dezen zendingspost ligt het kleine boschnegerdorp Voetoe-na-Kaba. Het hoofd van het dorpje, de boschneger Paulus, was ongeveer dertig jaren te voren door een zendeling der Moravische Broedergemeente gedoopt, doch heeft zich later van deze gemeente afgescheiden en een eigen kerk gesticht. De samenleving op dit dorp was geheel en al op communistischen grondslag ingericht. Niemand bezat eenig eigendom; in een groot magazijn werden alle artikelen welke voor levensonderhoud dienden opgeslagen. Voor het aankopen er van dienden de gezamenlijke inkomsten, welke door den houtkap, den verkoop van houtsnijwerk enz. verkregen werden. Niemand mocht iets achterhouden, of geld voor eigen gebruik tot zich nemen, de geheele opbrengst moest òf aan Paulus ter hand gesteld worden, of er moesten daarvoor de artikelen worden ingeslagen, door hem voor het vertrek naar Paramaribo opgegeven.

Alles, kleedingstukken, gereedschappen, kruit en hagel, zelfs levensmiddelen, zout en petroleum, werden naar behoefte uit het magazijn betrokken. Ook de kostakkers werden gemeenschappelijk aangelegd, beplant en afgeoogst. In een klein kerkje werden des Zondags de godsdienstoefeningen gehouden. Ofschoon Paulus den bijbel voor zich had liggen, maakte hij er geen gebruik van;

hij kon talloze teksten uit het hoofd citeeren en verklaarde deze op zijn wijze. Vaak kwam de geest over hem; in een toestand van extase sprak hij, zooals zijn volgelingen verklaarden, in alle talen der wereld. Paulus was altijd gekleed in een lang wit hemd, zooals de Meester gedragen heeft, zeide hij bij onze eerste ontmoeting in 1913. De door hem afgedragen kleedingsstukken werden in een open kast in het magazijn bewaard en mochten door niemand aangeraakt of gebruikt worden. Wanneer ik in vroeger jaren te Voetoe-na-Kaba vertoefd had, was mij altijd het magazijn tot woning aangewezen. Onbewust van de heiligheid der oude, doch netjes gewasschen lappen, gebruikte ik van deze wel eens voor een zeker doeleinde bij een physiologische verrichting. Een man zag eens toevallig dat ik een stuk goed afscheurde en daarmee het magazijn verliet. Hij schreeuwde het uit; in een ommezien had ik het geheele tierende dorp om mij heen en men zou mij te lijf gegaan zijn, ware Paulus niet tusschen beiden gekomen. Hij legde de dorpsbewoners uit dat ik niet weten kon met welk doel de oude kleedingsstukken bewaard werden en dus ook niet gezondigd had. Daarmede was de vrede hersteld; Paulus nam echter den lap uit mijn hand en verdween daarmee in zijn hut.

Mijn oude vriend Paulus toonde zich zeer verheugd toen ik hem opzocht; Bottse ontving onmiddellijk een kip welke hij voor mij klaar moest maken en ik mocht uit den schildpaddenstal buitendien nog een schildpad voor den volgenden dag nemen. Later in den namiddag liet ik Paulus wat suiker en tabak brengen; zoude ik hem deze dingen onmiddellijk na ontvangst zijner geschenken hebben gegeven, dan zou hij niets aangenomen hebben, omdat zijn gaven dan als ruilmiddelen aangezien hadden kunnen worden.

Ik had de boschnegers uit den Pikienrio afbetaald en teruggezonden. De reis werd met negers van Botopassi voortgezet, omdat deze door veelvuldige reizen naar Ganzee beter met de gevaarlijke plaatsen in de rivier bekend waren. Het water rees nog steeds, in de rivier liep een beangstigend razende stroom. Reeds om twaalf uur van den tweeden dag bereikten wij Ganzee; dit is, met uitzondering van een bij hoogen waterstand op de Saramacca, de vlugste reis geweest die ik ooit op de bovenrivieren gemaakt heb. Menig keer hield ik dan ook mijn hart vast, wanneer de boot langs de scherpe kanten van rotsen schuurde, of als een hobbelpaard over een blinde klip heensprong. In het bijzonder in het nauwe kanaal, dat op de kaart als Prittipratti staat geteekend en dat om de groote vallen heenstroomt, met groote

rotsen als bezaaid, scheelde het vaak maar weinig of wij waren omgekomen. Simon en Lodewijk echter waren goed bekend in dat gewirwar van schuim en rotsen. Een staaltje van de handigheid der boschnegers mag hier niet onvermeld blijven. Wij voeren met razende snelheid een nauw kanaal af, dat rechts en links door rotsen geflankeerd werd. Zou de corjaal, met de vaart welke deze had, tegen een der rotsen aanbotsen, zoo zou deze opengescheurd en wij zouden op de rotsen te pletter geslagen zijn. Midden in deze nauwe doorvaart zijnde brak de peddel van Lodewijk. In hetzelfde oogenblik zat hij reeds op den kop der boot, met de beenen buiten boord. Met de voeten duwde hij rechts en links de boot telkens van de rotsen af, om deze in den rotsvrijen stroom te houden. Vlugger dan ik het neerschrijven kan waren wij door de ongeveer driehonderd meters lange kloof in het terras van den val heen; in het hoog golvende water der rivier greep Lodewijk zijn reservepeddel en stuurde bedaard, alsof niets had plaats gevonden, naar het open, kalme water van den stroom. Wie dergelijke oogenblikken niet beleefd heeft, kan zich onmogelijk in de sensatie verplaatsen, door welke men bij zulke avonturen overmeesterd wordt. Opwinding of angst komen gedurende de hachelijke momenten niet op, doch de reactie van het beleefde, wanneer dit even na het overwonnen gevaar eerst goed beseft wordt, uit zich altijd door de onbehagelijke koude rilling, welke langzaam over den rug loopt en aan het opkomen van malaria doet denken. Het afvaren der rivieren in het gebied der watervallen en stroomversnellingen is altijd gevaarlijker dan het tegen den stroom opvaren. Men is geheel en al aan de genade van het razende element overgeleverd; de kunde en de vaardigheid der boschnegers moeten alles goed maken.

Ongeveer terzelfder tijd verkeerde de afvarende boot waarin de Heeren Pulle en Stahel gezeten waren, op een der vallen van de Coppename in een dergelijk gevaar. Een van mijn voorlieden, die gedurende vele jaren, „valwerker” voor goudondernemingen in de Sarakreek is geweest, verrichtte toen de reddende daad. Onder zeer tragische omstandigheden, welke later bij de herinneringen aan de expeditie naar het Wilhelminagebergte, wier voorbereiding mij was opgedragen, ter sprake zullen worden gebracht, werd de levensredder der beide geleerden ten slotte toch zelf het slachtoffer van de Wonotobovallen in den Corantijn. Op deze en de Raleighvallen in de Coppename heeft menige „balata-bleeder” zijn leven gelaten.

Na mijn terugkeer te Paramaribo werd mij geen lange rust

gegund; in de dagbladen doken de geruchten op van een vreeselijken moord, welke bij de boschnegers in de omstreken van Kabelstation heette gepleegd te zijn. De toenmalige gouverneur, Baron van Heemstra, wilde een voorbeeld stellen en het Parket reisde voor het instellen van een onderzoek naar Ganzee. Ik moest, zooals de gouverneur zich uitdrukte, de Heeren als folkloristisch deskundige en tolk vergezellen. De procureur generaal meende bovendien het Parket door een detachement politie te moeten beveiligen. Overtuigd dat de aanwezigheid der politie het onderzoek slechts zou vertroebelen, verzocht ik dat de gewapende mannen met het eigenlijke onderzoek niets uit te staan zouden hebben. De vermoedelijke moordenaars waren leden van den onderstam der Matjau, dien waartoe de granman Jankosoe behoorde. Het stond voor mij vast dat de bedrivers van de daad bij aankomst van het Parket naar de bovenrivier zouden vluchten, waar hen de geheele politiemacht der Kolonie niet zou kunnen opsporen. Mijn vermoeden, dat later door de feiten bevestigd werd, was op een vroegere gebeurtenis en op bekendheid met de toestanden in het algemeen gegrondvest. Voor wat de gebeurtenis zelf aangaat, het volgende.

Jaren te voren kwam ik, bij een *contrôle* der balataconcessies, bij hoogen waterstand tegen Pinksteren te Ganzee terecht. Aldaar vertoefde een inspecteur van politie, met zes agenten, den dag te voren van de bovenrivier teruggekeerd. Boschnegers van Ganzee hadden de politie geleid, om een onderzoek naar een moord in te stellen. Onbekend met de omstandigheid dat een boschneger nooit op de gewone wijze van ondervraging inlichtingen aangaande aangelegenheden van den stam zal verstrekken, had de inspecteur zijn onderzoek te Ganzee aangevangen. Negers van dit dorp zouden hem geleiden. Men is toen zoo buitengewoon bereidwillig geweest hulp te verleen. De inspecteur nam het veinzen der negers voor goede munt en vertrok. Den derden dag werd de voet der groote vallen bereikt. Hier hielden de negers een kroetoe en hun woordvoerder deelde aan den politiemann mede dat de hooge waterstand niet gedoogde over de vallen te trekken. De uitgeslapen negers hadden hun doel bereikt; men had tegenover door het bestuur der Kolonie gezonden personen de bereidwilligheid getoond bij het in te stellen onderzoek behulpzaam te zijn — en daarbij tevens goed geld verdiend. Ik moest om den politiemann, die als knap *rechercheur* bekend stond, hartelijk lachen. Daar het toen toch in mijn bedoeling lag, de balataconcessies boven de vallen te bezoeken, besloot ik de moordaange-

legenheid te onderzoeken en veertien dagen na de terugkeer van den inspecteur te Paramaribo kon ik aan het Parket het relaas indienen; de vermoorde boschneger figureerde daarbij als levende getuige. De verslaggever van een dagblad te Paramaribo had schromelijk overdreven; men had den zwarten Don Juan slechts een geducht pak slaag toegediend, waarbij deze alleen eenige wonden opgelopen had, welke echter bij mijn aankomst te Sleen reeds genezen waren.

Bij aankomst van het Parket te Ganzee werden de hoofden der bij de aangelegenheid betrokken dorpen opgeroepen en hun werd aangezegd de schuldigen en de getuigen naar het christenen-dorp te geleiden, waar het Parket zitting zou houden. De getuigen kwamen op het vastgestelde uur te Ganzee; de beschuldigten echter hadden de wijk naar het bosch genomen en niemand kon zeggen waar zij zich ophielden. Het onderzoek bracht aan het licht dat bewoners van het dorp Bedoddi een bewoner van het dorp Lombe met ijzeren beugels geslagen hadden en dat het slachtoffer eenige dagen na de mishandeling bezweken was.

De verslagen boschneger had overspel met een vrouw te Bedoddi gepleegd. Volgens de opvattingen der boschnegers had de man zich schuldig gemaakt aan diefstal; hij had niet slechts den echtgenoot benadeeld, doch ook diens familie. Familie nu is bij de boschnegers een geheel ander begrip dan die van gezin. Het is een instelling welke op het moederrecht gefundeerd is. In dit sociale complex is de oudste broer van een of meer zusters het hoofd. De vader kan geen recht op de kinderen die hem uit een vrouw geboren worden geldend maken. De kinderen behoorren aan de vrouw toe, deze wederom behoort aan de kleinste sociale gemeenschap, de familie of bere, dat is buik — en in den kring van deze zijn allen aan het gezag van den oudsten oom, of tio, zooals de boschnegers zeggen, onderworpen. De tio is verantwoordelijk voor het gedrag der leden van den bere. Heeft bijv. een jonge boschneger een vrouw verleid en is hij niet in staat de geëischte schadevergoeding te betalen, dan wordt zijn tio door de familie van de onteerde vrouw in rechten aangesproken.

Overspel is voor een vrouw niet onteerend. Integendeel, de boschneger huldigt de opvatting dat een vrouw die door een ander begeerd wordt bijzondere voortreffelijkheden bezit en daarom van grooter waarde voor hem is. Hieruit vloeit voort dat het begrip van schuld bij de vrouw voor de boschnegers niet bestaat.

(Slot volgt)